

ААЛАМ АРАЛАГАН АДАМ САТУУ ПРОБЛЕМАСЫ
ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ КАК ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА
HUMAN TRAFFICKING AS A GLOBAL PROBLEM

Алымкулов Б.Н. – саясий и.к., доценттин м.а. ЖАМУ,
a.begijan@mail.ru

Аннотация: Бул илимий макалада учурдагы адам сатуу проблемасынын актуалдуулугу анализденди. Адам сатуу ар бир мамлекеттеги кылмыш көрүнүшү экендиги белгиленди. Бул көрүнүшкө илимий баа берүү менен адам сатуу көрүнүшүнүн мүнөздүү белгилери сунушталды. Адам сатуу көйгөйлөрүнөн сактануу, анын алдын алуу, ага каршы күрөшүү сунуштары берилди.

Аннотация: В данной научной статье проведен анализ актуальности проблеме торговли с людьми. Указано, что торговля с людьми уголовно наказуемого всем государством. Отмечены характеристики для научной оценки торговли людьми. Даны предложения для профилактики, предупреждение и борьбы с торговлей людьми.

Annotation: This article analyzes the relevance of the problem of trade with people. It is indicated that trafficking in persons is punishable by all the state. The characteristics for the scientific evaluation of human trafficking are noted. Proposals are given for professionalism, prevention and combating human trafficking.

Ачык сөздөр: адам сатуу, гуманизм, кылмыш объектиси, коомдук мамиле, Кыргыз Республикасынын мыйзамы, укук, коомдук аң-сезим, цивилизация, маданият, адам, инсан.

Ключевые слова: торговля людьми, гуманизм, объект преступления, общественное отношение, законодательство Кыргызской Республики, право, общественное сознание, цивилизация, культура, человек, личность.

Key words: human trafficking, object of crime, public attitude, legislation of the Kyrgyz Republic, law, public consciousness, civilization, culture, person, person.

Коомду улам алга карай жылуусу адамзаттын ар кандай көрүнүштөргө дуушар болуусуна түрткү болууда. Ошондой эле адам, эртеңки боло турган окуяларга, өз тагдырына, эл тагдырына ой-жүгүртпөй койбойт.

Тактап айтсак, келечек коом кайда багыт алат, коомдогу же эл аралык мамилелер кандай нукка түшөт, адам баласы кандай өзгөрүүлөргө дуушар болот, техника менен технологиянын бурулуштары эмнеге алып барат, келечек ээлери кандай жолду тандоодо деген сыяктуу ой-толгоолор. Ошого карабастан коомдо ак-кара, жакшы-жаман, позитив жана негатив эриш аркак жүргөн сыяктуу жакшы тилектердин ишке ашуусуна тоскоолдук жараткан учурлар акыркы мезгилдерде көп кездеше баштады. Алардын бири адам тагдырында жаралып жаткан коркунучтуу көрүнүштөр, адам сатуу көрүнүштөрү.

Адам сатуу бүгүнкү күндөгү курч маселелердин бирине айлангандыктан, аны изилдөөнүн бир катар актуалдуулуктары бар десек жаңылышпайбыз. Анын актуалдуулугу ушунда адамдын айланасындагы маселелер каралат. Анткени ар бир адам уникалдуу баалуулук.

Эми ааламдашкан алкакта кездешип жаткан адам сатуу маселесине кайрылсак, адам сатуу бул коомдо кездешүүчү кылмыш көрүнүшүнүн объектиси экендигин Н.И.Загородников өз эмгегинде мындайча белгилеген: “что объект преступления, его содержание имеют решающее значение для конструкции состава преступления в целом” [1.175].

Чынында эле адам сатуу кылмыш болуу менен бирге, азыркы мезгилдеги өтө коркунучтуу кулчулуктун формасын элестетет. Мындай кесепеттүү көрүнүштөргө дуушар болуунун бир топ себептери бар. Алардын кээ бирлерине токтоло кетсек, жакырчылык, коомдук аң-сезимдин төмөнкү деңгээли, жумушсуздук жана башка бир катар себептер.

Ал эми аалам аралаган адам сатуу маанисине токтоло кетсек, чынында адам сатуу сыяктуу кылмыштуу бизнеси бир эле өлкөнүн ичинде жүргүзүлбөстөн, бир катар өлкөлөрдүн кримчөйрөсү биргеликте тартылышып, бири-бирине түздөн-түз колдоо көрсөтүп келишет. Ошондуктан анын жайгашуу ордун, анын жетекчилерин, аткаруучуларын, азгыртуучуларын так, тез аныктоо өтө кыйын процесс.

Сөзүбүз далилдүү болуу үчүн кийинки маалыматка ссыла жасай өтөлү: “Кыргызстан является страной происхождения, транзита и назначения для торговли людьми. Турция, Объединенные Арабские Эмираты является основным местом назначения для жертв сексуальной эксплуатации. Российская Федерация и Казакстан зачастую выступают в качестве стран назначения для жерт принудительного труда” [2.25].

Мына ошентип жогорудагы маалыматтан белгилүү болгондой адам сатууга көптөгөн мамлекеттер бир максаттуу бизнести көздөп катышышып, биримдикте иш алып барышат. Адам сатуунун уюштуруучулардын жүзүн коомчулукка ашкере кылуунун татаалдыгы мна ушунда турат.

Адам сатуу туткунуна кептелгендердин тагдырын төмөнкү формалар менен мүнөздөөгө болот. Биринчиси, мажбурлап иштетүү, экинчиси ачык эле кулчулук, үчүнчүсү сойкулук ж.б.у.с.

Адам сатууга дуушар болгон ар бир жаранды бардык эле мамлекетте бирдей эле оор тагдыр күтөт.

Дүйнөлүк коомчулук, илимий объекти адамды жогорку баалуулук катары тааныгандыгына карабастан, ааламдашкан ааламда оор тагдырга кириптер кылган көрүнүштөр тез-тез кездешкендиги өтө аянычтуу көрүнүш.

Анткени аксиологиянын изилдөө багыты болуп, баалуулук системасы, түрлөрү, маңызы анын иерархиясы жана динамикасы, ошондой эле адам болмушунун баалуулугу, инсандын баалуулук ориентациясы саналат.

Баалуулук багытындагы бир катар ой-пикирлерге токтоло кетсек. Дж.Дьюи “баалуулукту аң-сезимдин продуктысы катары аныктайт, тактап айтсак, адамдык “блага” – аны жогорулоого жана бышып жетилүүгө алып барат” – дейт [3.494].

Э.Гуссерль бул ойду толуктоо менен баалуулуктун булактары болуп трансценденталдуу аң-сезим эсептелет – дейт [4.258].

В.Виндельбанд баалуулук катары маданият нормаларын түшүнсө, Л.Уайт баалуулукту “маданий традициянын жемиши” сапатында аныктайт [5.99-160].

Р.Рикерт баалуулуктун мазмуну жана маниси катары руханий максатта, жашоодогу прикладтык түзүмдү, маданият динамикасын чагылдыруучу “ядрону” көрөт [6.269-442].

М.Шелер баалуулукту субъектинин аң-сезиминен көз карандысыз феномен катары аныктайт. Ал эми М.Вебер баалуулукту өз мезгилинин жалпы орнотуу чагылдыруу жөндөмү сапатында карайт.

Ж.П.Сартр болмушту жогорку деңгээлге чейин көтөрүп карайт [7.640], ал эми В.Соловьев баалуулук катары “идеалдуу нормалардын болмушун” айтат [5.99-160]. Баалуулукта өтө аныктап берилген аныктамалар Д.Гильдебрандга таандык, анын пикирине ылайык баалуулук “адамзат аң-сезими үчүн гана реалдуу болбостон, ошол эле мезгилде инсандын өзүнүн объективдүү реалдуулуктары, актуалдуулуктары жана манифестациясы” [6.442].

Аксиология үчүн борбордук маселелердин бири болуп, баалуулуктун иерархиялык системасын негиздөө (Н.Лосский, М.Шиллер, Э.Дюркгейм) жана абсолюттуу баалуулуктар (Н.Лосск үчүн бул кудай, чындык, жакшылык жасоочу, сулуулук, эркиндик [7.262], идеалдар (адам аракеттенген жогорку максаттар), нормалар (адамзаттын позитивдүү жетишкендиги), баалуулук маанисин баалоо норма катары калыптанып калган жалпыга сиңген, жалпы тааныган баалуулуктар.

Аксиологиялык багытка таянып, “адам” болмушунун маңызын изилдөөнү негизги маселелеринин бири катары карасак, киши бир жагынан, адам болмушунун башталышы, базасы, муунун улантуучусу катары каралса, экинчи жагынан, адамдын социумдагы баалуулук системасын жана баалуулук мамилесин өздөштүрүүсү менен тастыкталат.

Демек, адам тагдырынын укуктук жактан корголушуна, адамдын коомдо эркин жашоосуна дүйнөлүк коомчулук өтө чоң көңүл буруусу бүгүнкү учурдун зарылдыгы деп эсептейбиз.

Анткени адам сатуу көрүнүшү адамдын аброюна, абийирине, укугуна шек келтирген кылмыш экендиги байма-бай айтылып гезит беттеринен да орун алып келет.

Тактап айтсак: “Дүйнөнүн ар түрдүү өлкөлөрүндө орун алган, көп миллиарддаган суммадагы акчаларды жүгүртүүчү, уюмдашкан кылмыштуу топтор жана алардын криминалдуу аракеттери. Изилдөөлөргө караганда адам сатуу бул баңгизаттарды жана курал-жарактарды сатуудан кийинки эле экинчи орунда турган чоң оборотторду жүгүртүүчү кылмыштуулук. Бириккен Улуттар Уюмунун берген маалыматтарына ылайык, кылмыштуу топтор адам сатуудан жылына 30 миллиард киреше табышат. Адамдын денесинин бөлүктөрүн, органдарын тартып алуу жана аны сатуу да ушул кылмыштуулуктун түрүнө кирет.

Адам сатуунун курмандыктары болуп эркектер, аялдар жана балдар болушу мүмкүн. Көп учурда жаш келин, кыздар курмандыкка учурашат. Аларды айыл чарбада, үй тиричилик жумуштарына жана сексуалдык кызматтарды аткаруу үчүн жалдашат. Соодагерлер адамдарды айласы кеткен учурда, карызга малынганда, жумушунун жоктугунан, ишенчээктигинен, ошондой эле досчулук, тууганчылыктагы байланыштарын пайдаланышат.

Азыркы учурда адам сатуу соодагерлерин жалдоо ыкмаларына күнүмдүк интернет сайттары кирет. Анда чет өлкөдөгү окуулар, жумуш, бизнес, бай, ийгиликтүү кишилер менен таанышуу сыяктуу ыкмаларды айтса болот.

Адам сатуу – бул азыркы күндөгү глобалдуу масштабдагы кылмыш болуп эсептелинет. Ал белгилүү өлкөлөрдө арзан жумушчу күчүнө болгон керектөөдөн башталып, аягы сексуалдык эксплуатация, мажбурлап иштетүү, кулдук, күнкордук жана түрдүү курмандыктарга айлануу менен бүтөт. Дал ушул көрүнүшкө каршы демилгелүү ишкер аялдар (ДИА) коомдук фонду өлкөнүн түштүгүндө иш алып барып жатканы көпчүлүккө маалым.

Адамдарды сатуу, кээ бир учурларда өзүнүн пайда көрүү максатында эл аралык миграциялык агымдарды колдонгон жана легалдык эмес ишкердик иштин бир түрү. Ошондой эле ал өзүнүн курмандыктарына психологиялык, тулку бойлук зыян алып келиши толук мүмкүн. Адамдарды сатуу улуттук чеги жок, ааламдык масштабдагы көйгөй болуп эсептелинет. Көпчүлүк учурда, өзүнүн мүнөзү боюнча эл аралык баңги заттарды сатуу жана куралдардын мыйзамсыз соода кылуусуна окшош болгон улуттар аралык кылмышты түзөт. Ошондуктан адамдарды сатууга каршы күрөшүүгө эл аралык кызматташтыктар колдонгон маалымат алмашуу жана өз ара жардам көрсөтүү түрүндөгү улуттар аралык кызматташтыкты талап кылынат. Адамдарды сатуу XXI кылымдагы бир катар көйгөйлөрүнө, социалдык түйүндөрдү кыянат пайдалануу, жакырчылык, коррупция, аялдарга жана азчылыктарга басым жасоо, ошондой эле улуттар аралык уюшкан

кылмыштын таралышына байланыштуу. Акча төлөнүүчү сексуалдык кызмат көрсөтүүлөр, тармактардагы арзан эмгек күчү адамдарды сатуунун өрчүшүнө алып келүүчү факторлордун бири болуп эсептелинет. Заманбап кулчулук маселесин өлкөлөр өз алдынча чече албайт. Баса белгилеп кетчү нерсе, адамдарды сатуу көзөмөлгө алынуучу көйгөй болуп эсептелинбейт, ал токтотулууга зарыл болгон кылмыш болуп эсептелинет. Атап айтсак криминалистикада адамдарды сатууну териштирүүнүн ар кандай усулдары жана ыкмалары бар жана аны териштирүүдө ар тармактагы адистер, мамлекеттик кызматкерлер, эл аралык уюмдардын өкүлдөрү катышышы мүмкүн. Алар эксперттер, котормочулар, психологдор, жалпы массалык маалымат каражаттарынын кызматкерлери, каттоо бөлүмдөрү, чет элдик консулдуктар, укук коргоочу эл аралык уюмдар ж.б. Адамдарды сатуу инсандардын жашоосуна, ден соолугуна, моралдык зыян келтирген жана көпчүлүк укуктарын бузуп жаткан улуттар аралык кылмыш болуп эсептелинет. Ал кылмышты болтурбоо максатында жарандардын, айрыкча эмгек мигранттардын арасында, алар адамдарды сатуу кылмышынын курмандыгы болуп калбастыгын алдын алып, түшүндүрүү иш аракеттерин жүргүзүү керек. Мамлекеттердин укук коргоо органдары, эл аралык укук коргоо уюмдары биргелешип, өз ара маалымат алмашуу, тажрыйба алмашуу жолу менен алдын алуу, ага каршы күрөшүү ыкмаларын иштеп чыгып адамдарды сатуу менен пайда көздөгөн кылмышкерлердин, уюшкан кылмыш топтордун, кылмыш уюмдардын бетин ачуу зарыл. Эл аралык масштабда актуалдуу маселелердин бири катары миграциялык кулчулукту баса белгилеп атоого болот. Адам сатуу – эксплуатациялоо же болбосо башка пайда табуу максатында адамды жалдоо, ташып жеткирүү, жаап – жашыруу, алуу, сатып алуу – сатуу же мажбурлоо, өткөрүп берүү, шантаж, алдамчылык, алдоо, урдоо жолу менен жүзөгө ашырылган анын макулдугу менен же макулдугусуз жасалган башка мыйзамсыз бүтүм. Кулга айланып калуунун негизи мыйзамсыз миграция деп эсептөөгө болот. Бардык жерде схемасы окшош, алгач документтер тартып алынат, андан ары коркутуу – үркүтүү, күч колдонуу, аргасыз кылуу, аз акчага же бекер иштетүү. Мындай жумушчулардын абалы чет өлкөдө мыйзамсыз жашагандыгы үчүн коркуп, бийлик органдарына кайрылгысы келбегендигинен да күчөп кетет. Миграциялык кулчулуктун келип чыгуу себептери; жашоо шартынын төмөндүгү, жогорку билимге ээ эместик, саясий туруктуулуктун жоктугу, маянанын төмөндүгү, бийликтин жөнгө салууга жана мамлекеттик коргоого жарандардын ынанбоосу, кулчулукка кабылган адамдар жакындарына кылмышкерлер тарабынан коркунуч болот – деген түшүнүктө калып алар жөнүндө ачыкка чыгарбоосу, адам сатуучулар адамдардын каалоосундагы шарттарды жаратып берүү убадасы менен ишеничке кирип, натыйжада алданып калышат. Эл аралык деңгээлде орчундуу маселе болуп жалпы адамзаттын укуктук эркиндигине, демейдегидей бейкутчулукта өмүр кечирип тоскоолдук кылган мигранттардын кулчулугу жалпылыгында адам сатууну жокко чыгаруу, жоюу бир гана өлкөбүз гана эмес жалпы дүйнө жүзүндөгү мамлекеттердин аракеттенгенинде гана ишке ашырууга мүмкүн болоорун баса белгилеп кетүүгө болот.

Жыйынтыктап айтканда, адам сатуу коомдо чынжыр сыяктуу криминалдашкан көрүнүш экендиги менен ынанууга болот. Бул көрүнүштүн алдын алуу, чыгуу жана чечүү жолдорун коомчулукка сунуштоо учурдун зарыл маалыматтарынын бири болуп саналат. Ошондуктан, интернет маалыматтардан, теле берүүлөрдөн, радио уктуруулардан, атайын уюштурулган лекциялардан, семинарлардан, тегерек столдордон ушул көрүнүштөрдүн кесепеттеринен оолак болууга чакыруу иш – чаралары дайыма жүргүзүлүүсү шарт демекчибиз.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Рахимов М.С. Объект преступления при торговле людьми. Таджикистан 2003 г., 175-б.
2. Торговли людьми – как актуальная проблема современного общества. Б., 2017-ж. 25-б.
3. Дьюи Дж. Реконструкция в философии: проблемы человека М.: 2003. 494-бетте
4. Гуссерль Э. Философия как строгая наука Сагуна 1994, 258 – бетте
5. Соловьев В. Смысл любви М.: Искусство, 1991, 99-160-беттерде
6. Риккерт Г. О системе ценностей. Киев: Ника – Центр, 1998, 269-442-беттерде
7. Сартр Ж.П. Бытие и ничто М.: 2002. 640-бетте